

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2019.45.02>

Andrzej PASZTA
Piotr PASZTA
Polskie Towarzystwo Numizmatyczne

Pamiątki materialne związane z Towarzystwem Śpiewaczym „Lutnia” z Częstochowy

Na przełomie XIX i XX wieku w Częstochowie grupa miejscowej inteligencji podjęła starania mające na celu powołaniu stowarzyszenia śpiewaczego „Lutnia”.

Fot. 1. Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia” w Częstochowie, 24.04.1904 rok
Ze zbioru Zbigniewa Biernackiego.

Pierwowzorem były podobne chóry utworzone we Lwowie czy Warszawie. Po kilkuletnich staraniach uzyskano zarejestrowanie statutu, nastąpiło to 17 listopada 1900 roku. Publikacji tego dokumentu dokonano dopiero 10 marca 1901 roku w drukarni Wilkoszewskiego. Data ta jest oficjalnym początkiem działalności przywołanej instytucji.

Historię muzyczną, personalną oraz lokalową „Lutni” w sposób precyzyjny opisała Pani Wanda Malko w pracy „Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939”¹.

Chór, mimo upływu osiemdziesięciu lat od zaprzestania działalności, oprócz widocznej spuścizny w postaci budynku Teatru im. Adama Mickiewicza powstałego w znaczącej części z majątku Towarzystwa, pozostawił jeszcze wiele innych widocznych śladów. Jednym z nich jest odznaka wykonana w pracowni Lucjusza Władysława Cyganowskiego, która stanowi jedno z najwcześniejszych i zarazem najbardziej udanych dzieł częstochowskiego artysty grawera.

Fot. 2. Budynek Lutni w Częstochowie w okresie przed I wojną światową, obecnie ul. Dąbrowskiego
Ze zbioru Zbigniewa Biernackiego.

¹ W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939*, Częstochowa, 2008.

Motywy na odznace pozwalają datować jej powstanie na okres od 1907 do 1912 roku, gdyż działalność teatralna (symbol maski) została dopuszczona statusem dopiero w 1907 roku.

Analizując kształt i precyzję wykonania, widzimy, że na srebrnej, pięknie emaliowanej na czerwono tarczy artysta umieścił atrybuty związane z działalnością „Lutni”. Widnieją tam liście w kształcie wieńca, wieża Jasnej Góry, lira na tle lutni, klarnet oraz szarfa z napisem „Częstochowa”. Maski teatralna i wieńce są srebrne, pozostałe elementy zaś połączone. Całość została harmonijnie rozmieszczona na emaliowanej tarczy o średnicy 31 mm, a centralną osią jest symbol Częstochowy – wieża Jasnej Góry. Odznaka mocowana była w kłapie przy pomocy gwintowanego słupka i nakrętki tłoczonej z blachy mającej dwa wywinęte z drutu występy. Opatrzono ją także napisem „L.W. Cyganowski Częstochowa”.

Można przypuszczać, że ta wersja odznaki wykonana została dla gości honorowych. Tych osób, którzy jednorazowo zgodnie ze statutem wpłacili 100 rubli do kasy Towarzystwa².

Fot. 3. Odznaka „Lutni” wersja dla gości honorowych

Ze zbioru autorów, jedyny znany egzemplarz w Polsce.

Odznaka w tym kształcie stanowiła też logo „Lutni” i była umieszczana na drukach Towarzystwa i w różnych publikacjach z nim związanych (fot. 4).

Istnieje także wersja odznaki bez ozdobnej emaliowanej tarczy, wizerunkowo skromniejsza, bez złocenia, przeznaczona być może dla szerszej rzeszy członków (fot. 5).

„Handlowiec” z 1914 roku podaje, że „Lutnia” ma sekcję Towarzystwo Cyklistów oraz Towarzystwo Myśliwskie³.

² „Magazyn Numizmatyczny” 2012, nr 38, s. 102.

³ *Handlowiec – Kalendarz dla spraw Handlu i Przemysłu miasta Częstochowy i okolic na rok 1914.*

Fot. 4. Program koncertu z logo „Lutni” ze zbioru Barbary Jędrzejczyk-Malczewskiej. Druk F.D. Wilkoszewski, Częstochowa

Fot. 5. Wersja podstawowa odznaki „Lutni”

Ze zbioru autorów.

Cykliści posiadali własną odznakę wykonaną także przez Lucjusza Cyganowskiego, charakteryzującą się tym, że podstawowa jej wersja została umieszczona na emaliowanym na biało ażurowym kole rowerowym (fot. 6 i 7).

Fot. 6. Odznaka Towarzystwa Cyklistów „Lutni”

Ze zbioru autorów.

Fot. 7. Nakrętka stosowana do odznaki cyklistów i honorowej

Ze zbioru autorów.

Dotychczas nie ustalono, czy myśliwi z „Lutni” mieli własny znak.

Wszystkie odznaki są „rarytasami” kolekcjonerskimi, zachowało się ich niewiele, a te prezentowane w niniejszym artykule są własnością autorów. Emaliowane znane są w jednym egzemplarzu, a w najsłabszej wersji przedstawionej zachowało się kilka sztuk.

Wystawa Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie w 1909 roku zainaugurowana była na Jasnej Górze, a nieformalny Zjazd Stowarzyszeń Śpiewaczych upamiętnia przedstawiony srebrny medalik (fot. 8).

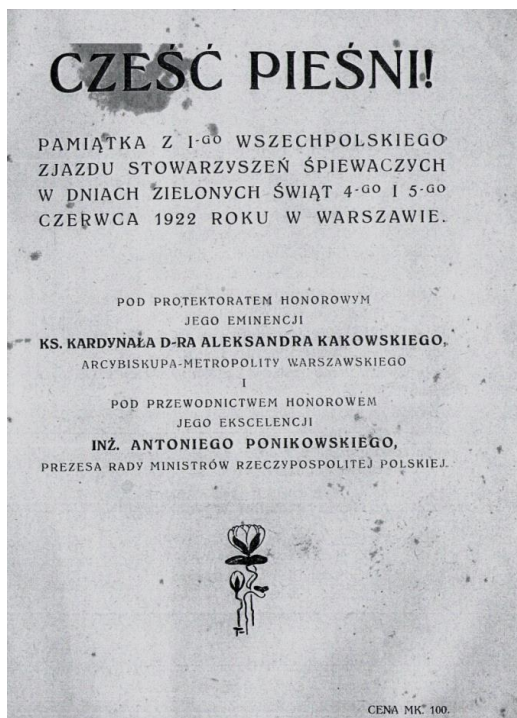

Fot. 8. Medalik nieformalnego Zjazdu Stowarzyszeń Śpiewaczych w 1909 roku w Częstochowie
Ze zbioru autorów.

Oficjalne materiały wystawowe z 1909 roku nie podawały żadnych informacji z tego zjazdu, dopiero wzmianka w pracy doktorskiej pani Wandy Malko wyjaśniła tę kwestię. Medalik posiada napis:

W JEDNOŚCI i BRATERSTWIE SIŁA
ZJAZD TOW. ŚPIEWACZYCH CZĘSTOCHOWA 19 IX 1909

Należy przypuszczać, że „Lutnia” odegrała ważną rolę w tym nielegalnym zjeździe, ale cenzura nie dopuściła do rozpowszechniania tej informacji.

Fot. 9. „Cześć Pieśni”, ze zbioru Barbary Jędrzejczyk-Malczewskiej

Następnym ważnym wydarzeniem, w którym uczestniczył chór, był Pierwszy Wszepolski Zjazd Stowarzyszeń Śpiewaczych w Warszawie 4 i 5 czerwca 1922 roku. Odbył się on w drugim roku po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej. W kraju odczuwało się wiele niedostatków, a „Lutnia” była już po okresie największej świetności. Mimo tego chór uczestniczył we wspomnianym zjeździe w Warszawie. Publikacja „Cześć Pieśni” – pamiętka zjazdu – dostarcza nam wiele ciekawych informacji.

Zjazd odbył się pod patronatem księdza kardynała doktora Aleksandra Kakowskiego i pod przewodnictwem honorowym Jego Ekscelencji inżyniera Antoniego Ponikowskiego, prezesa Rady Ministrów RP.

Dowiadujemy się o koncercie zbiorowym 3000 śpiewaków, który odbył się w dniu 4 czerwca 1922 roku o godzinie ósmej wieczorem w siedzibie Cyklistów (Dynasy).

W wykazie stowarzyszeń śpiewaczych biorących udział w zjeździe, pod pozycją numer trzy, widnieje informacja:

Częstochowa Towarzystwo Śpiewacze Lutnia założone w 1901 roku dyrygent Edward Makosza, chór mieszany, liczba członków 60 a zapowiedziało przyjazd 40. Na zjazd przybyło łącznie 81 chórów, łączna liczba chórzystów 3841 a zapowiedziało przybycie 1836.

Zespół „Lutni” brał także udział w występie w Filharmonii Warszawskiej, wykonując utwór „Najpierwsza pieśń” G. Jansena. Została wymieniona pod pozycją numer 30 na 36 występujących chórów.

Komitet Honorowy Zjazdu składał się między innymi z takich znakomitości, jak: Józef Haller, generał broni, Kazimierz Sosnkowski, generał por., Minister Spraw Wojskowych, Adam hrabia Zamoyski.

Zjazd upamiętniono skromnym znaczkiem do klapy wykonanym z blachy mosiężnej o wymiarze około 33 na 18, z mocowaniem na szpilce (fot. 10).

Fot. 10. Znaczek Pierwszego Zjazdu Wszepolskiego w Warszawie w 1922 roku

Ze zbioru autorów.

Prezentowany znaczek posiada dwa otworki, przez który był przyszyty, gdy pierwotne mocowanie uległo zniszczeniu. Kończąc tą rozprawę, trudno nie zacytować proroczych zapowiedzi ze wstępu jednodniówki „Cześć Pieśni”⁴:

Potężna pieśń chóralna i miecze pokruszyć może i serca kamienne zmiękczyć.

I żołnierz w szeregu ramię przy ramieniu przy pieśni rażnej stąpa, a w ataku na wroga pieśń go zagrzeje.

I w świątyni pańskiej na falach śpiewnych modłów duszę dziwne a błogie ogarnia uczucie.

Pieśń mieści w sobie tyle pierwiastków tej lepszej strony naszego bytu, tyle daje szczęścia i tyle rodzi zagadnień organizacyjnych, że warto jej poświęcić choć cząstkę swego czasu.

Czyn patriotyczny spełnia, kto zaciąga się w szeregi drużyny śpiewaczej, bo daje dół poczucia potrzeby zrzeszenia się.

Największym wrogiem zespołów chóralnych, to epidemiczna choroba obecnego pokolenia „chorowanie na solistów”.

Dr Jan Niezgoda por.

Bibliografia

Malcko W., *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939*, Częstochowa 2008.

„Magazyn Numizmatyczny” 2012, nr 38.

Handlowiec – Kalendarz dla spraw Handlu i Przemysłu miasta Częstochowy i okolic na rok 1914.

Cześć Pieśni. 4–5 czerwca 1922 r. Warszawa.

Pamiętki materialne związane z Towarzystwem Śpiewaczym „Lutnia” z Częstochowy

Streszczenie

Artykuł prezentuje materialne pamiętki po powstałym na początku XX wieku w Częstochowie Towarzystwie Śpiewaczym „Lutnia.

Są to nieliczne i jedyne zachowane odznaki noszone przez członków stowarzyszenia oraz pocztówki, a także drukowany program Zjazdu w Warszawie w 1922 roku.

Słowa kluczowe: Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia”, Lucjusz Władysław Cyganowski.

⁴ *Cześć Pieśni*. 4–5 czerwca 1922 r. Warszawa, Druk Klamkowskiego i Rajskego w Warszawie.

Material artifacts related to the “Lutnia” Singers’ Society of Częstochowa

Summary

The article presents material memorabilia of the Singing Society founded in the early twentieth century in Częstochowa.

These are few and only surviving badges worn by members of the association and postcards as well as the printed program of the Congress in Warsaw in 1922.

Keywords: Singers’ Society “Lutnia”, Lucjusz Władysław Cyganowski.